
Marginaal: werkloosheid

Het aantal geregistreerde werklozen in ons land is in zeer korte tijd het miljoen dicht genaderd. De situatie is weinig hoopgevend; een kentering is op korte termijn niet te verwachten. Het aantal werklozen zal de komende tijd misschien minder snel groeien dan in de achter ons liggende periode, maar er zal vrijwel zeker de komende jaren nog sprake zijn van enige *groei*. Een drastische afname wordt niet voor het begin van de jaren negentig verwacht.

De groei van het aantal werklozen is niet alleen in ons land, maar ook in de ons omringende landen niet alleen sterk, maar vooral ook *verrassend* geweest. In het nieuwjaarsnummer van *Economische Statistische Berichten* van 1981 voorspelde de Secretaris-Generaal van Economische Zaken, Prof. Dr. F. Rutten, nog een toename van het aantal werklozen in ons land tot een half miljoen (oude telling!) in het midden van de jaren tachtig en misschien wel tot driekwart miljoen in het begin van de jaren negentig. Ook als gecorrigeerd wordt voor de onlangs ingevoerde nieuwe wijze van telling, moeten we ons realiseren dat niet tot het begin van de jaren negentig gewacht hoeft te worden: de groei is aanzienlijk sterker geweest. Werkloosheid is een nijpend maatschappelijk probleem geworden, zeker nu inmiddels bijna de helft van de ingeschrevenen langer dan een jaar werkloos is.

Wie nu meent dat sociaal-wetenschappelijke onderzoekers zich de afgelopen jaren massaal op het probleem van de werkloosheid en haar gevolgen hebben geworpen komt bedrogen uit. Integendeel, de aandacht kan in meer dan één opzicht als teleurstellend en achtergebleven worden bestempeld.

De geringe kwantiteit kan misschien nog het beste begrepen worden met een verwijzing naar het hiervoor omschreven 'verrassingseffect': zowel omvang als ernst van het maatschappelijke probleem lijken door beoefenaren van de sociale wetenschappen lange tijd onderschat. Wellicht komt daar nog bij dat velen met een verwijzing naar de relatief omvangrijke klassieke literatuur uit de jaren dertig gemeend hebben 'er al zoveel van te weten'. Met alle respect voor de klassieken op dit terrein moet erop gewezen worden dat de sociale context, net als de economische context, zoals recentelijk Tinbergen in *Intermediair* (1983, no. 21) op overtuigende wijze heeft betoogd, meer verschillen dan overeenkomsten vertoont met die van vijftig jaar geleden.

Ook in kwalitatief opzicht kunnen nog wel enkele kanttekeningen worden geplaatst bij recent werkloosheidsonderzoek. Buitengewoon veel onderzoek draagt een beschrijvend karakter en is typologisch van aard. Zo wordt in veel

studies over de sociale en psychische gevolgen van werkloosheid gerept over *de* werkloze en *de* stadia die hij, vanaf het moment dat hij zonder werk komt, doorloopt. Doorgaans wordt er in dergelijke studies meer verdoezeld dan opgehelderd. Men kan zich in meer dan in één opzicht afvragen of *de* werkloze en *de* stadia wel bestaan. Interessante verklaringsvragen, van het type 'Waarom reageert de ene werkloze op de ene wijze en de andere op de andere?', worden niet alleen bijna nooit beantwoord, maar ook zelden gesteld. Veel onderzoek naar werkloosheid en haar gevolgen heeft een survey-achtig karakter, de aantallen ondervraagden zijn vaak zeer klein en men probeert vaak krampachtig vast te houden aan een opzet waarin representativiteit lijkt gegarandeerd. Longitudinaal onderzoek, waarin werklozen gedurende langere tijd worden gevolgd, komt uiterst zelden voor. Toch is een dergelijke tijds- en data-intensieve onderzoeksopzet gewenst, als men uitspraken wil doen over hoe mensen op werkloosheid reageren en wat de reactieverschillen zijn in de tijd.

In deze bundel is een aantal bijdragen opgenomen over recent afgesloten Nederlands onderzoek naar werkloosheid en haar gevolgen. Van Houwelingen, Tazelaar en Verbeek openen de rij met hun bijdrage over werkloosheid, gezondheid en sterfte. Zij gaan uitvoerig in op de discussie rond het onderzoek van M. H. Brenner naar de samenhang tussen economische achteruitgang en sterfte. In hun eigen onderzoek vinden de auteurs geen steun voor de Brenner-these voor Nederland na 1945. Epema en Valkenburg toetsen aan de hand van hun onderzoek in Rotterdam enkele aspecten van de theorie van de gesegmenteerde arbeidsmarkt. In tegenstelling tot hun verwachtingen en anders dan in de Verenigde Staten vinden zij wel verschillen naar aard van het werk en naar arbeidsverleden tussen werkende en werkloze Nederlanders in oude wijken. Daarnaast besteden de auteurs ook aandacht aan de positie van leden van minderheidsgroeperingen in oude wijken (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) op de arbeidsmarkt. Tazelaar en Sprengers richten zich op de vraag in hoeverre werkloosheid tot sociaal isolement leidt. Uit hun onderzoek blijkt dat werklozen zich vooral terugtrekken uit relaties die als mentaal bedreigend worden beschouwd; welke contacten dat zijn – met werkenden of juist met werklozen – is afhankelijk van de houding tegenover het werk. Spruit gaat in haar bijdrage in op de wijze waarop werkloosheid wordt gedefinieerd – door de overheid, door onderzoekers en door de mensen zelf – en welke gevolgen dit heeft voor onderzoek naar werkloosheid.

De laatste bijdrage betreft niet een onderzoek onder werklozen, maar heeft het overheidsbeleid inzake werkloosheidsbestrijding tot onderwerp. Maarse beschrijft de ontwikkelingen in het arbeidsmarktbeleid van de afgelopen tien jaar en gaat vervolgens na hoe effectief dat beleid is geweest in de bestrijding van de werkloosheid.